

Internacionalisme i localisme en Sorolla

El pintor Joaquim Sorolla va criticar la visió derrotista de la Generació del 98 i va qüestionar les antigues certes de la identitat espanyola amb la idea de reivindicar el nou país que emergia com un contenidor de cultures diversificades.

Els esdeveniments bèl·lics que menaren a la liquidació de l'imperi espanyol en 1898 produïren reaccions notables entre artistes i intel·lectuals. Sorolla no eixí indemne d'aquest impacte, si bé la seua reacció fou diferent, fins i tot oposada, a la d'aquells qui posteriorment restaren englobats en l'etiqueta "generació del 98". La resposta dels intel·lectuals del 98 a les crítiques velades o manifestes de Sorolla al tremendisme, la nostàlgia i el derrotisme consistí a qualificar de superficial la seua obra i el seu pensament.

Les primeres idees polítiques de Sorolla es van manifestar en pintures concretes de la seua primera època: *Una altra Margarida*, *Tràfic de blanques*, *Encara diuen que el peix és car!*, *Trista herència*. Segons Pérez Ayala, Sorolla va pintar aquests quadres quan en literatura dominava, encara, l'última influència del naturalisme. Aquests temes de contingut popular i social li degueren ser induïts pel seu amic Blasco Ibáñez i també per un altre amic, el doctor Simarro, metge respectat, professor de psicologia experimental i home d'inquietuds polítiques, idees universalistes, democràtiques i humanitàries.

La constància de les idees. Encara que Sorolla abandonà ràpidament aquest tipus de pintura, mai més no havia de deixar les seues inquietuds polítiques, ni el seu interès a opinar i suggerir solucions sobre el món contemporani. Sorolla va tenir sempre una consciència política profunda, que manifestava

no solament en converses privades, sinó també a periodistes i intel·lectuals. Baroja mateix, que tenia ben poca simpatia al pintor, afirmava que Sorolla era un home molt intel·ligent i que, sobretot en qüestions de política, tenia les idees molt clares.

Les idees polítiques de Sorolla giraven entorn de dos punts clau. El primer era la modernització

Les idees de Sorolla es basaven en la modernització de l'estat i en la revitalització de l'àrea mediterrània.

d'Espanya; el segon, la revitalització de les cultures perifèriques, en particular del món mediterrani. Des de molt aviat es desenvolupà en ell la convicció que el plantejament imperialista que havia quedat obsolet després de la derrota del 98 anava associat a una projecció internacional de la "nació" basada en idees abstractes. Com a alternativa, el sorollisme es relacionava amb el sentiment del lloc, amb la revitalització i la revalidació del fet local i amb la seua projecció internacional. La seua fascinació pels motius tradicionals i vernacu-

lars es relacionava amb el nou encantament de les cultures perifèriques. Aquest localisme cultural reflecteix els sentiments profunds de Sorolla quant a inscripció de les vides i identitats humanes en l'espai i en el temps. Si l'Espanya tradicional havia creat un sentit abstracte i universal d'ella mateixa, la nova Espanya de Sorolla es relacionava amb un sentit de la identitat arrelat en la particularitat del lloc.

Sorolla llançà internacionalment les seues idees en un article titulat "A Spanish Painter View", publicat en *The Independent* durant la seua visita als EUA el 1909: "L'Espanya de Gil Blas? Se n'ha anat per sempre. Ara tenim l'Espanya moderna, amb els seus ferrocarrils i la seua telegrafia sense fils... Espanya, que ha perdut les seues colònies, ha de desenvolupar ara els seus propis recursos i competir en els mercats del món. Per reeixir-hi ha de promoure l'educació agrícola i industrial. Ha de conèixer i aplicar els mètodes coneguts, ha de tenir una maquinària millor".

Quatre anys més tard concedia una entrevista a Martín Caballero per a *La Correspondencia de Valencia* en la qual insistia en les seues idees sobre la modernització d'Espanya i la seua fe en els valors del poble. Rebutjava com una badomeria "aqueixa Espanya inquisitorial, aqueixa Espanya negra, que ens pinten i ens descriuen. El poble espanyol és un poble gran. Perquè és intel·ligent i té a més una gran fe..., el defecte del meu país és l'oficial no el poble".

Els responsables d'aquesta dete-

Reproducció de 'A l'aigua' (1908), de Joaquín Sorolla. En el pla polític, el pintor valencià reivindicava, igual que en els seus quadres, el món mediterrani.

riorada imatge d'Espanya eren, per Sorolla, alguns escriptors i pintors contemporanis. "És un tema sobre el qual no em cansé d'insistir –repetia a Martín Caballero–. En els meus viatges vaig percebent tota la veritat. Veritat que dista molt de ser la nota trista que ha envaït el nostre art i la nostra literatura. Això depèn, segons que crec, dels artistes. Són ells, els malalts, no el nostre poble. Mostren la gent no com la gent és, sinó com ells la veuen des del seu desviament". Al seu parer, la imatge literària havia reemplaçat la realitat, i escriptors i pintors vivien en un món de simulacres: descrivint i pintant còpies perfectes d'originals que no existien i que mai no havien existit.

La convicció que la reforma de la societat espanyola havia de fer-se des de baix, és a dir, a partir de l'educació i comptant amb les possibilitats inesgotables del poble era, d'una altra banda, un element clau en les idees de Francisco Giner de los Ríos, fundador de la Institución de Enseñanza i difusor principal de les idees de Kraus a Espanya. Aquestes idees, les compartien molts dels seus seguidors, com ara Galdós, Cossío, Simarro..., els

quals havien tingut una relació estreta amb Sorolla i van influir en la construcció de la seua ideologia. Però amb l'educació, la renovació de la societat havia d'arribar unida a la potenciació industrial. En el cor de la regeneració econòmica i cultural espanyola contemporània hi havia el problema, segons Sorolla, d'articular el passat nacional i el futur industrial i europeu.

En els darrers anys de la seua vida es va veure envoltat en una activitat apassionada dirigida a aconseguir la construcció a València d'un Palau de les Arts i Indústries Valencianes. La seua intenció era de promoure no solament la pintura, sinó també les arts industrials mitjançant una organització extraoficial i autosuficient que finançara les seues pròpies exposicions i obrira mercats a l'estranger. L'apassionament amb què va fer seu aquest objectiu venia de la seua convicció que les arts industrials s'adaptaven més adequadament al ritme de la vida moderna.

En aquesta convicció coincidia amb Giner de los Ríos, el qual era un defensor absolut de l'estudi i conservació de les arts industrials, que considerava elements

culturals d'una importància semblant a la ciència, la religió i la política, com havia publicat en un llibre del 1882. D'una altra banda, la creació d'aquest palau era un intent de promoure el ressorgiment cultural i econòmic d'Espanya que, n'estava convençut, tindria per punt d'arrencada València. Era, per tant, el desig de convertir València en una exportadora de productes de disseny industrial i en capdavantera cultural i econòmica de la nova Espanya.

La mirada enrere i el bloqueig en la creativitat eren dos aspectes de l'experiència dislocada de l'Espanya del 98, que per Sorolla imprimia urgència a la responsabilitat de crear una nova interpretació d'Espanya. Les antigues certeses i jerarquies de la identitat espanyola eren qüestionades pel pintor en un país que emergia com un contenidor de cultures diversificades. El sentiment del que era "ser espanyol" no podia tenir ja l'antiga seguretat. Per aquesta via el sorollisme desenfasiava la identitat espanyola i estimulava les noves formes d'identitat nacional i local.

Carmen Gracia